

Стойка В. С.

Ужгородський національний університет

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ БАНКОВ РАЗВИТИЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Резюме

В статье рассмотрены главные принципы деятельности государственных банков развития в разных странах. Определено влияние деятельности банков развития на экономику отдельных стран мира. На основании анализа опыта функционирования банков развития Германии, Бразилии, Китая, Японии, Казахстана и Беларуси предложены основные направления создания государственного банка развития в Украине.

Ключевые слова: банки развития, государство, инвестиционный процесс, инновационное развитие, финансовые институции.

Stoika V. S.

Uzhgorod National University

THE INTERNATIONAL EXPERIENCE OF THE FUNCTIONING OF STATE DEVELOPMENT BANKS: LESSONS FOR UKRAINE

Summary

The article describes the principles of state development banks activities in foreign countries. The influences of developments banks operations on the national economy are defined. The basic principles for establishment of state development bank of Ukraine, based on the analysis of experience of state development banks functioning in of Germany, Brazil, China, Japan, Kazakhstan and Belarus.

Key words: development banks, state, investment process, innovative development, financial institutions.

УДК 334.758

Сукрушева Г. О.

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ В УМОВАХ БАНКІВСЬКОЇ КРИЗИ

У статті досліджено сутність поняття «злиття та поглинання банків» в умовах банківської кризи в Україні, визначено їх відмінності за допомогою аналізу законодавчої бази, робіт зарубіжних та вітчизняних авторів. Складено рейтингову оцінку банківських установ за основними показниками діяльності за 2016 р. Розроблено механізм застосування злиття та поглинання банків у кризових умовах в Україні.

Ключові слова: злиття, поглинання, механізм, банківська система, кризовий стан, банківська криза.

Постановка проблеми. В умовах банківської кризи, що розгорнулася в Україні та спричинила масову неплатоспроможність банків і, як наслідок, їх ліквідацію, впровадження дієвого механізму злиття та поглинання може призвести до мінімізації кількості фінансово-нестабільних банківських установ, що дасть змогу зменшити банківські ризики, провести диверсифікацію банківських послуг та банківських продуктів, підвищити ефективність діяльності банківського сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти впровадження механізму злиття та поглинання обґрунтовували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: П.А. Гохан, Д. Доналд, Ф.Р. Стенлі, А.Л. Рід, О. Кириченко, О. Ваганова, М. Табахарнюк, А. Ігнатюк.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те що поняття «злиття» та «поглинання» глибоко досліджені зарубіжними і вітчизняними науковцями, у законодавстві України немає чіткого визначення цих понять, отже, відсутній і механізм їх реалізації.

Мета статті полягає у дослідженні понять «злиття» та «поглинання» і розробленні механізмів їх впровадження в банківську систему України для мінімізації наслідків банківської кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах нестабільної економічної ситуації, яка склалася в Україні, включаючи банківський сектор, можливим вирішенням проблеми може стати злиття і поглинання банківських установ. Відомо, що за останні три роки в Україні ліквідовано 78 банків після визнання цих банків неплатоспроможними, що призвело до посилення банківської кризи, викликаній передусім недовірою клієнтів до фінансових установ, а також зростання навантаження на фонд гарантування вкладів.

У ситуації, що склалася, необхідний комплекс заходів щодо зниження рівня банківської кризи. Одним із способів вирішення даної проблеми є не ліквідація банківської установи, а впровадження механізму злиття або поглинання кризового банку з фінансово стабільною кредитною організацією.

Необхідно відзначити, що в законодавчих актах (Цивільному, Господарському, Податковому кодексах, Законі України про «Акціонерні товариства») відсутнє єдине визначення понять «злиття» і «поглинання», внаслідок чого не існує чіткого, законодавчого обґрунтованого механізму його впровадження.

Проведемо морфологічну оцінку понять «злиття» та «поглинання» (табл. 1).

У табл. 1 представлено аналіз законодавчої бази, з якої можна побачити, що в законодавстві України відсутнє поняття «поглинання», поняття «злиття» визначено лише в Податковому кодексі України в контексті сплати податків.

На основі проведеного дослідження законодавчої бази та літературних джерел, можна рекомендувати власне визначення понять «злиття» та «поглинання» (рис. 1).

У табл. 2 наведено експертну оцінку життєздатності банків України за підсумками 2016 р. До основних критеріїв оцінювання віднесено достатність капіталу, якість кредитного портфелю, підтримку і ризики власників, рентабельність діяль-

ності банку, ліквідність, безперервність виплат та системне значення банку для сектора фінансових корпорацій України.

У групі А рейтингу життєздатності банків за результатами 2016 р. змогли втриматися американський «Сітібанк», австрійський «Райффайзен Банк Аваль» і французький «Креді Агріколь Банк». Високий рівень життєздатності, згідно з рейтинговою методикою Forbes, також підтвердили німецький «ПроКредит Банк» і голландський «ІНГ «Банк Україна»

Механізм злиття та поглинання зумовлений передусім вибором стратегії подальшого ефективного розвитку. На шляху до цієї мети можна визначити певні тенденції, а саме:

Таблиця 1

Морфологічна оцінка понять «злиття» та «поглинання»

Автор	Визначення	Ключові слова
поняття «злиття»		
Законодавча база		
Цивільний кодекс, ст. 104	Юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам	передання всього свого майна, прав та обов'язків
Господарський кодекс, ст. 56	Суб'єкт господарювання – господарська організація, яка може бути утворена за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і фізичних осіб шляхом заснування нової господарської організації, злиття, приєднання, виділу, поділу, перетворення діючої (діючих) господарської організації (господарських організацій) з додержанням вимог законодавства	заснування нової господарської організації
Податковий кодекс, ст. 98	Злиття платників податків, а саме передача майна платника податків до статутних фондів інших платників податків, унаслідок чого відбувається ліквідація платника податків, який зливається з іншими	передача майна платника податків до статутних фондів інших платників
Закон України «Про акціонерні товариства», ст. 83	Злиттям акціонерних товариств визнається виникнення нового акціонерного товариства- правонаступника з передачею йому, згідно з передавальними актами, всього майна, всіх прав та обов'язків двох або більше акціонерних товариств одночасно з їх припиненням	визнається виникнення нового акціонерного товариства- правонаступника
Зарубіжні автори		
П.А. Гохан [4, с. 21]	Об'єднання різних за розмірами компаній, за якого одна компанія приєднується до іншої	одна компанія приєднується до іншої
Д. Доналд [5, с. 18]	Це об'єднання двох компаній, у результаті якого тільки одна з них зберігається як юридична особа	тільки одна компанія зберігається як юридична особа
Ф.Р. Стенлі, А.Л. Рід [6, с. 23]	Злиття відбувається, коли одна корпорація з'єднується з іншою і розчиняється в ній	компанія розчиняється
Вітчизняні автори		
О. Кириченко, О. Ваганова [7, с. 48]	Будь-яке об'єднання господарюючих суб'єктів, у результаті якого утвориться єдина економічна одиниця з двох або більше раніше існуючих структур	утвориться єдина економічна одиниця
М. Табахарнюк [8, с. 14–15]	Процес купівлі компанії, всі активи та зобов'язання якої поглинаються покупцем	процес купівлі компанії
А. Ігнатюк [9, с. 191]	Поєднання двох або декількох підприємств, унаслідок чого виникає нове підприємство	поєднання підприємств
Поняття «поглинання»		
Законодавча база		
Поняття поглинання в законодавчій базі відсутнє		
Зарубіжні автори		
П.А. Гохан [4, с. 21]	Вороже злиття	вороже
Д. Доналд [5, с. 18]	Відбувається коли одна компанія, стає основним власником і отримує контроль над іншою компанією, її дочірньою фірмою або окремими активами, наприклад виробничим підприємством	контроль над іншою компанією
Ф.Р. Стенлі, А.Л. Рід [6, с. 23]	Це процес, який передбачає, що акції або активи корпорації стають власністю покупця	процес передачі власності
Вітчизняні автори		
О. Кириченко, О. Ваганова [7, с. 48]	Об'єднання двох або декількох самостійних економічних одиниць, за якого поглинаюча структура зберігається і до неї переходять активи і зобов'язання юридичних осіб, що поглинаються	поглинаюча структура зберігається
М. Табахарнюк [8, с. 14–15]	Позначення процедури передачі власності. Термін використовується, щоб підкреслити домінуючу роль компанії-ініціатора, яка володіє могутнішим економічним потенціалом	підкреслення домінуючої ролі компанії-ініціатора
А. Ігнатюк [9, с. 191]	Купівля одним підприємством значної частини акцій другого підприємства	купівля акцій

1) досягнення синергетичного ефекту, що дасть змогу формувати конкурентоспроможну позицію на банківському ринку;

2) ефективність управління та підвищення рівня в консолідованих структурах, оптимізація витрат;

3) диверсифікацію бізнесу в розрізі стабілізації потоку грошових коштів та зниження фінансових ризиків.

Результатом укрупнення банку внаслідок злиття чи поглинання є припинення діяльності членів консолідації щодо передачі майнових прав одному учаснику – банку- правонаступнику. Наслідком утворення цього механізму в системі поглинання є припинення діяльності однієї банківської установи як юридичної особи і передача цій установі майна, коштів, прав та обов’язків згідно з тими частинами, що сформувався внаслідок застосування механізму поглинання. Під час використання механізму злиття проводиться перерозподіл власності між інвесторами і реципієнтами задля отримання максимального прибутку.

На рис. 2 представлено кількість ліквідованих банків України за 2014–2016 рр. [11].

За результатами оптимізації банківської сфери в період 2014–2016 рр. було ліквідовано 78 банків, із них:

- 1) 4 банки – через непрозору структуру;
- 2) 2 банки – самоліквідація за рішенням власників;
- 3) 5 банків – через анексію АРК та зону АТО;
- 4) 9 банків – через порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу;
- 5) 48 банків – через порушення нормативів, у тому числі падіння рівня нормативів капіталу;
- 6) 10 банків – через інші причини (касові операції, незадовільна якість активів тощо).

Стосовно банків, що були ліквідовані, а також тих, що перебувають у стадії ліквідації, можна зробити висновок про те, що недотримання встановленого рівня власного капіталу стає головною причиною припинення діяльності банку. Іншою серйозною проблемою у банків є слабе управління рівнем ризику банківської діяльності, що призводить до неможливості виконання власних

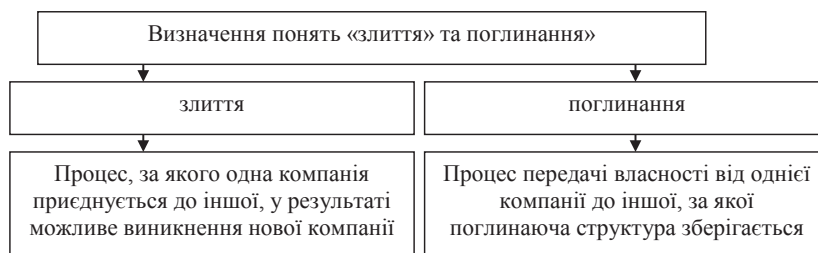

Рис. 1. Визначення понять «злиття» та «поглинання»

Таблиця 2

Рейтинг життєздатності найбільших банків України в 2016 р. [10]

Банк	Достатність капіталу	Якість кредитного портфелю	Підтримка і ризики власників	Рентабельність діяльності банку	Ліквідність	Безперобійність виплат	Системне значення банку	Сумарний бал	Рейтинг
«Креді Агріколь Банк»	2	3	4	4	5	4	2	3,75	A
«Райффайзен Банк Аваль»	3	1	4	4	4	4	3	3,65	A
«ПроКредит Банк»	2	4	4	4	4	4	2	3,60	A
«ІНГ «Банк Україна»	4	1	4	4	3,5	4	2	3,55	A
UniCredit Bank («Укрсоцбанк»)	4	1	3	4	3,5	4	3	3,45	A
«Сітібанк»	1	4	4	4	3,5	4	2	3,40	A
«КредоБанк»	2	4	4	4	3	4	2	3,40	A
«УкрСиббанк»	2	3	4	2	3	4	3	3,15	A
«Правекс-Банк»	4	1	4	2	3,5	4	1	3,15	A
«Альфа банк»	2	2	3	2	4	4	3	3,10	A
«Ощадбанк»	1	1	4	1	3,5	4	4	3,00	B
Банк «Південний»	2	4	1	3	4	4	2	2,85	B
«ПриватБанк»	2	3	1	3	3	4	4	2,80	B
Банк «Восток»	1	4	1	4	4	4	1	2,80	B
«А-Банк»	2	4	1	4	3,5	4	1	2,80	B
«Укргазбанк»	2	2	2	4	3	3	3	2,80	B
«МІБ»	1	3	1	4	4	4	1	2,75	B
«Універсал Банк»	3	1	3	1	3,5	4	1	2,70	B
«Укрексімбанк»	1	1	4	1	2	4	4	2,70	B
«ОТП Банк»	2	2	3	1	3	4	2	2,65	B
«Мегабанк»	2	4	2	3	2	4	2	2,65	B
Банк «Кредит Дніпро»	1	1	1	4	4	4	1	2,65	B
ПУМБ	2	2	1	2	3	4	3	2,50	B
«Таскомбанк»	1	4	1	2	3	4	1	2,30	C
«Банк інвестицій та заощаджень»	2	4	1	3	1,5	4	1	2,25	C
«ВТБ Банк»	4	1	1	1	1,5	4	2	2,10	C
«Діамантбанк»	1	3	1	1	3	4	1	2,10	C
«Сбербанк Росії»	1	1	1	1	1,5	4	3	1,90	C
«Промінвестбанк»	4	1	1	1	1,5	2	3	1,80	C
«Platinum Bank»	1	3	1	1	1	2	1	1,30	D

зобов'язань перед кредиторами. Практика показує, що вітчизняні органи банківського регулювання докладають значних зусиль, щоб не допустити ліквідації банку, оскільки це пов'язано з утратами великої кількості вкладників і кредиторів, що довірили банку власні гроші. Для цього застосовуються різного роду запобіжні заходи з виправлення фінансового становища банку. Програми фінансового оздоровлення, капіталізації, накладання значних грошових штрафів, підвищення нормативних вимог, призначення тимчасового адміністратора є тими інструментами, що застосовуються для недопущення ліквідації банку. Із проведеного аналізу можна визначити, щонайменше десять банків, які було ліквідовано з 2014 по 2016 р., можна було реорганізувати шляхом

злиття або поглинання, що знизило би фінансову кризу, недовіру клієнтів та інвесторів до банківської сфери України.

Одним із найважливіших складників процесу злиття та поглинання є фінансова діагностика, яка проводиться безпосередньо перед укладенням угоди, під час реалізації угоди та після здійснення операції. Результати фінансової діагностики формують аналітично-інформаційну базу для успішного проведення операцій зі злиття та поглинання на всіх етапах: перед продажем, під час здійснення операції, а також на постінтеграційному етапі. Під фінансовою діагностикою в угодах злиття та поглинання слід розуміти комплексний аналіз стратегічної ефективності діяльності нового банку, прогнозу оцінку синергетичних ефектів, зміни його фінансових результатів та ринкових позицій за результатами угоди злиття та поглинання.

На основі проведеного дослідження можна запропонувати механізм злиття та поглинання, який представлений на рис. 3.

Удосконалення механізму злиття та поглинання в банківській сфері необхідно розпочинати з удосконалення законодавчої бази. Необхідною умовою є чіткий розподіл понять «злиття» та «поглинання», що дасть змогу більш ефективно реалізовувати цей механізм.

Збільшення угод зі злиття і поглинання в Україні неминуче, оскільки економіка країни знаходиться на етапі реформування, особливо банківський сектор. Розроблення прозорого законодавства у цій сфері, на нашу думку, дасть змогу скоротити кількість банків, що ліквідуються, внаслідок невідповідності банківським нормативам, таким як достатність власного капіталу, якість активів тощо. Активізувати механізм злиття також можливо за рахунок упрощення на початкових етапах пільгового оподаткування для банків, які проходять процес злиття, а також необхідно створити стабільне економічне становище, за якого вітчизняним банкам, а також банкам з іноземним капіталом буде вигідно об'єднувати активи. Якість угод від злиття та поглинання найбільше залежить від політики Національного банку України щодо величини обов'язкових економічних нормативів кредитних організацій, а також із загальним рівнем економічного розвитку країни. Усе це, безумовно, викличе надходження іноземних інвестицій не лише в банківський сектор, а й в економіку держави у цілому.

Висновки. Важливим для забезпечення результативності державного регулювання банківських злиттів та поглинань є розроблення відповідного норма-

Кількість ліквідованих банків з 2014 - 2016 роки

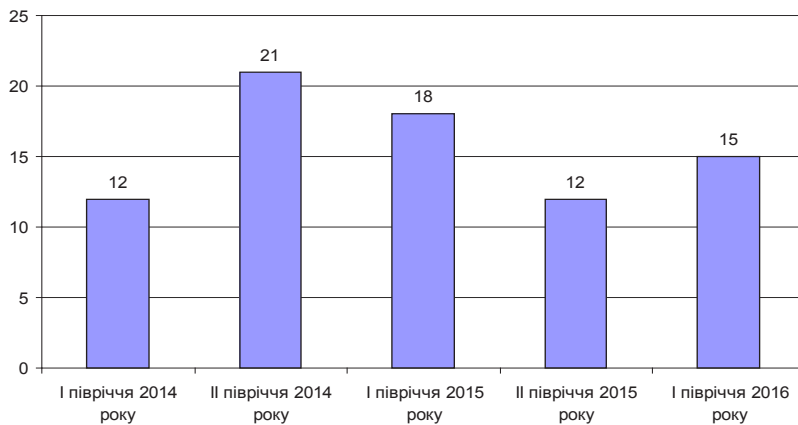

Рис. 2. Кількість ліквідованих банків в Україні за 2014–2016 рр.

Джерело: [11]

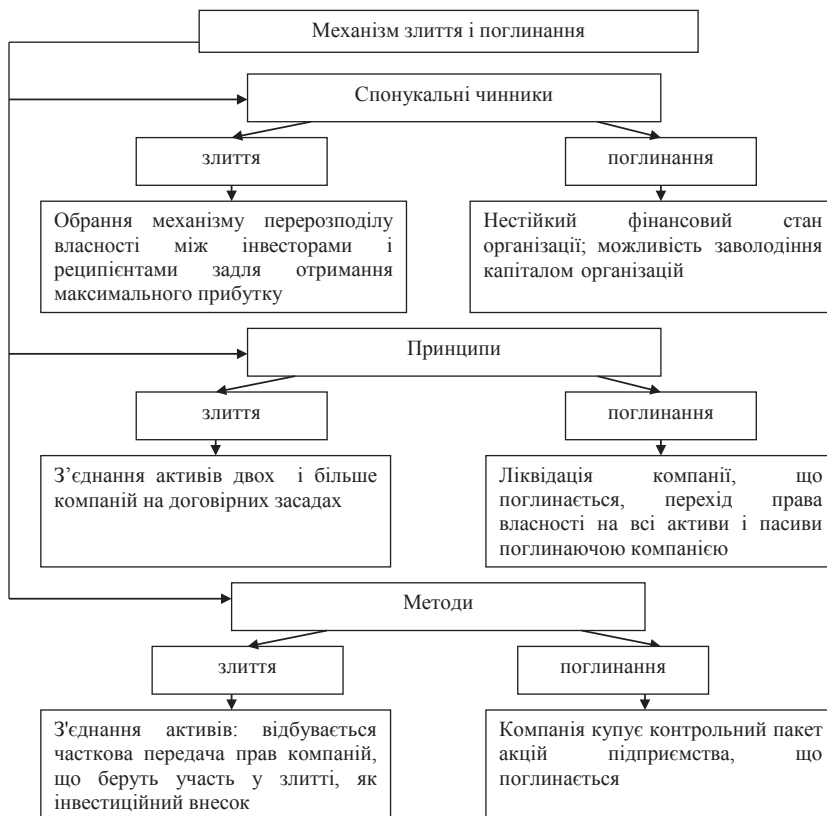

Рис. 3. Механізм злиття та поглинання

тивно-правового, організаційного та науково-аналітичного забезпечення. Гарантування державою умов добросовісної конкуренції має бути одним з основних пріоритетів, оскільки між конкуренцією та стабільністю банківської системи існує прямий зв'язок, окрім того, необхідне чітке антимонопольне регулювання.

Виходу з глибокої системної кризи має сприяти взаємодія Національного банку України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо врегулювання економічної ситуації і реалізації грошово-кредитної політики в інтересах стимулювання економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Гохан П.А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний / П.А. Гохан; пер. с англ.; 4-е изд. – М.: Альпина Паблишерз, 2010.
5. Доналд Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании / Д. Доналд; пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2007. – 960 с.
6. Рид Ф. Искусство слияний и поглощений / Ф. Рид, А.Р. Лажу; пер. с англ.; 3-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 957 с.
7. Кириченко О.А. Деякі аспекти злиття та поглинання компаній у світлі побудови нової інтеграційної системи економіки / О.А. Кириченко, Е.В. Ваганова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 45–56.
8. Табахарнюк М.О. Гра на мільйон: практика злиття та поглинання в Україні / М.О. Табахарнюк. – К.: Київська книжково-журнальна практика, 2012. – 304 с.
9. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: [монографія] / А.І. Ігнатюк. – К.: Ін-т аграр. економіки, 2010. – 465 с.
10. Бізнес: банківський сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/business>.
11. Звіт про виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=33202034>.

Сукрушева А. О.

Харьковский институт финансов
Киевского национального торгово-экономического университета

СЛИЯНИЕ И ПОГЛОЩЕНИЕ БАНКОВ В УСЛОВИЯХ БАНКОВСКОГО КРИЗИСА

Резюме

В статье исследована сущность понятия «слияние и поглощение банков» в условиях банковского кризиса в Украине, определены их различия с помощью анализа законодательной базы и работ зарубежных и отечественных авторов. Представлена рейтинговая оценка банковских учреждений по основным показателям деятельности за 2016 г. Разработан механизм применения слияния и поглощения банков в кризисных условиях в Украине.

Ключевые слова: слияние, поглощение, механизм, банковская система, кризисное состояние, банковский кризис.

Sukrusheva A. O.

Kharkiv Institute of Finance
of Kyiv National University of Trade and Economics

MERGERS AND ACQUISITIONS OF BANKS UNDER THE BANKING CRISIS CONDITIONS

Summary

The theoretical essence of the concept 'merger' and 'acquisition' of banks under the banking crisis conditions in Ukraine has been studied and their differences have been determined, using the analysis of the legislative base of foreign and domestic authors. A rating of the banking institutions has been made according to the key performance indicators for 2016. A mechanism of applying a 'merger' and 'acquisition' of banks under the crisis conditions in Ukraine has been developed.

Key words: merger, acquisition, mechanism, banking system, crisis, and banking crisis.